

A Nagyküküllő mellől a Paraná vidékére

– Az örmény származású honvéd tábornok: Czetz János –

A Czetz Jánosról való megemlékezést az tette aktuálissá, hogy az idén ünnepeljük születésének 175. évfordulóját. A díszünnepséget a magyarországi örmény önkormányzat rendezte. A szabadságharc hősei között többen voltak örmény származásúak, köztük Czetz János is. Ő nemcsak híres katona volt, hanem elismert földmérő és térképész.

Ő magát „*örmény székelő*”-nek nevezte – arra hivatkozva, hogy apai ősei a XVII. században települtek át a Nagyküküllő menti Erzsébetvárosból Háromszék megyébe. Távolabbi őseinek erdélyi emlékét megtaláljuk *Heltai Gáspár* 1574. évi históriájának egyik borítólapján, ahová tintával írta rá nevét egy Czetz Antal a XVII. század végén.

Iskoláit a közeli Kézdivásárhelyen, majd Brassóban kezdte, ahonnan rövidesen a bécsújhelyi katonai akadémiára került. Ebben a döntésben része volt édesapjának, aki maga is vonzódott a katonai pálya felé, mint huszár századparancsnok szerepelt a háromszéki nemesek körében. Hat éves hadmérnöki tanulmányai alatt sajátította el a csillagászati, geodéziai, térképészeti és vasútépítési ismereteket is, amik életének későbbi éveiben a sikereket hozták. Rövid időre visszatért Brassóba, ahol a *magyar hadnyelv* megírását befejezte. Kiváló eredményei alapján főhadnagyi rangban 1846-ban az osztrák katonai térképészeti intézetbe, az 1839-ben alakult *Militär-Geographisches Institut*ba helyezték. Az intézetben a térképészeti munkái mellett, magyar nyelvtudása alapján, első mellékfeladata 1847-ben a *Fényes Elek*-féle statisztikai munkák teljes fordítása volt.

Életútjában a döntő változás 1848. júniusában történt, amikor Erdélyben a megalakult honvédség szolgálatába állt. 1848 őszén kereste fel *Kossuth* Lajost, aki út Kolozsvárra irányította *Vay* Miklós kormányzóhoz. Katonai pályafutását, *Bem* Józseffel való kapcsolatát részletesen ismerteti az emlékirataiban. Rövidesen ezredes, majd táborno ki rangban *Bem* apó vezérkari vezetője. A Nagyszében, majd Piski környéki téli hadjárat sikerei kapcsolódnak a nevéhez. A szabadságharc bukása után először nem akar külföldre távozni és szilágysági barátainál húzódik meg. Értesülve a reá is vonatkozó halálos ítéletről, kénytelen tervén módosítani és kalandos útvonalon – Pest, Bécs, Hamburg, Párizson keresztül – eljut 1851-ben Londonba *Kossuth*hoz. Londonban vállalja a magyar katonai emigráció szervezését.

Amikor *Kossuth* elment New Yorkba, Czetz elvált tőle és Franciaországba indult. Az akkoriban nagy lendületet kapó vasútépítésekkel való munkavállalása biztosította a megélhetését. Nem hagyott fel a forradalmi erők szervezésével sem, de törökországi és olaszországi útjai során meggyőződött arról, hogy nem érhet el eredményt.

1859-ben úgy döntött, hogy *kivándorol Argentínába*. Elhatározásában közrejátszott, hogy felesége az előző argentin elnök unokahúga volt. A hatalmas országban nagy kiterjedésű földtagosításokat és felméréseket vállalt. Emlékirataiban azt írja, hogy „*divatos földmérő lettem*”. Sikeres munkája volt a Santa Fé – Esperanza – San Germino, majd a Rosario – Santa Fé – Paraná és Concepción del Uruguay közti vasútvonalak tervezése, valamint Aznal és Rosario környékének feltérképezése a terepi akadályok miatt nehéz feladat volt, akárcsak Argentína, Brazília és Paraguay mocsaras határvidékének, valamint Entre Rios („Folyók köze”) tartománynak a térképezése is.

Jóllehet Argentínában nem kívánta katonai pályafutását folytatni, időről időre a polgári munkák mellett részt vállalt katonai feladatokban is. Táborno ki címét nem használhatta, az argentin hadseregben ezredesi rangot kapott. Kiseb b expedíciók vezetése során tapasztalta, hogy az argentin katonai vezetők gyatra felkészültségűek. Javaslatára *Sarmiento* elnök elrendelte egy katonai intézet szervezését. Az 1874-ben alapított „*Colegio Militar de la Nation*” alapítója, első vezetője négy éven át és tanára huszonöt évig Czetz János volt.

1875-ben Czetz vezetésével megalakult Argentínában az önálló térképészeti intézet, ez szerkesztette még Argentína, Chile, Paraguay és Uruguay térképeit, amelyek az 1883. évi nemzetközi kiállításon aranyérmeket nyertek. Ezeket a térképeket 1885-ben megjelentette nyomtatásban a gothai *Justus Perthez* Intézet.

1896-ban, nyugdíjba menetelekor az általa alapított Katonai Mérnöki Iskola és Térképészeti Intézet már megfelelő gyakorlattal, sikeresen működött. Az argentin kormány elismerte érdemeit és emlékét tisztelettel őrizi. Buenos Airesban teret neveztek el róla. Az általa alapított intézet előtt látható a mellszobra. Az argentin posta bélyegen is megörökítette az arcképét.

1899-ben azt tervezte, hogy hazalátogat a szülőföldjére, de betegsége ezt már nem tette lehetővé. Látása is megromlott, ezért emlékiratát spanyol nyelven diktálva tudta csak befejezni.

Földi maradványait 1904-ben a főváros *Recoleta* temetőjében helyezték el. Az általa alapított intézet fennállásának 50. évfordulója alkalmából *El Palmera* új kápolnájában kapta meg végső nyughelyét.

Dr. Moldován Kristóf

Az **ARARÁT**
az Országos Örmény Önkormányzat lapja
1997. szeptember 23-i számából